

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата мистецтвознавства,

доктора педагогічних наук, професора, Заслуженого працівника освіти України, директора Навчально-наукового інституту культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Устименко-Косоріч Олени Анатоліївни

на дисертаційне дослідження **Лінь Юлін** на тему:

«Східні образи в європейській театральній музиці XVII –XIX століть: історичний і жанрово-стильовий аспекти»

представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

Актуальність теми дисертаційної роботи та зв'язок з науковими програмами. Проблема культурної інтеграції Сходу і Заходу є актуальним питанням серед культурологів, істориків, етнографів та мистецтвознавців. Не зважаючи на достатню кількість наукових праць, присвячених питанням розвитку східного мистецтва, обрана тема дослідження залишається пріоритетним напрямом наукового пошуку. Адже інтегративні зв'язки східних та західних традицій в культурному та мистецькому сенсі все більше набувають доказової бази, яка визначає сучасний вектор досліджень щодо визначення витоків та тенденцій розвитку мистецтва в інтерпретації «Схід-Захід».

Автор роботи на підставі аналізу наукової літератури справедливо зазначає, що «останнім часом значне місце у науковому просторі України посідає музичне мистецтво далекосхідних країн, зокрема Китаю та Японії» (с.2). Більшість таких досліджень з'явилося завдяки спільній співпраці українських та китайських дослідників, коли останні на початку 1990-х років навчалися в Україні переважно за мистецькими спеціальностями та займалися науково-дослідною роботою у сфері культурних традицій та виконавської практики. За висловом Лінь Юлін «значна увага приділяється аналізу національних традицій та їх розвитку у китайській професійній музиці. Важливе місце у музикознавстві займає проблема впливу

європейських музичних шкіл на музично-жанрову систему і стилістику сучасної китайської музики» (с. 2).

Ми погоджуємось з позицією автора про те, що в сучасній науковій думці пріоритетним напрямком є виявлення впливу європейської культурної системи на розвиток східного музичного мистецтва, зокрема китайської. Однак питання зворотного зв'язку залишається за межами наукових пошуків. Тому кваліфікаційну роботу Лінь Юлін, виконану в межах культурного діалогу «Схід – Захід» вважаємо своєчасною та актуальною, яка побудована на концепції інтеграції східних мистецьких традицій в європейську музику, зокрема жанр опери.

Робота Лінь Юлін виконана на кафедрі музикознавства та культурології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка згідно з науковою темою кафедри «Тенденції розвитку української культури і мистецтва минулого та сьогодення у контексті світової інтеграції» (державний реєстраційний номер 0121U107489). Тему дисертації затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 3 від 31 жовтня 2022 року) та уточнена на засіданні вченої ради СумДПУ імені А.С. Макаренка (протокол № 12 від 19 вересня 2024 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна.

Основні положення та висновки дисертації обґрунтовані достатньою кількістю якісно проведених досліджень. Автором дисертації чітко окреслені мета та завдання дослідження. Зазначимо, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є дотичними. Результати досліджень отримані автором особисто. Кваліфікаційна робота Лінь Юлін є оригінальною науковою працею, яка виконана на належних методологічному та теоретичному рівнях.

Робота має послідовну та логічну структуру і є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та багатогранність

висвітленої проблеми свідчать про високий рівень наукової компетентності автора. Викладене вище свідчить про обґрунтованість наукових положень та висновків, що викладені у рецензованій кваліфікаційній роботі.

Сформульовані Лінь Юлін основні наукові положення та висновки ґрунтуються на використанні адекватних щодо поставлених завдань методів дослідження: історико-контекстний, завдяки якому розкрито історико-політичні і історико-економічні умови розвитку діалогу між Сходом і Заходом в різні періоди; історико-культурологічний потрібний для висвітлення загальних культурних і мистецьких тенденцій, які впливали на розвиток музичного діалогу в на різних етапах його розвитку; компаративний – для розкриття світоглядної та естетичної основи європейської музичної культури та порівняння її з філософсько-естетичними традиціями Сходу),

Важливим є біографічний метод, за допомогою якого стає зрозумілою мотивація створення композитором того чи іншого твору, умови роботи над ним, історія написання та постановки на сцені; біографічні подробиці можуть розкрити первісний задум автора, допомогти розкрити приховану ідею, або більш глибокого зрозуміти смислове навантаження твору або його фрагменту). Під час виконання практичної частини дослідження було задіяно методи композиційно-художнього аналізу, що дають можливість проникнення в авторський задум і структуру того чи іншого сценічного образу, що несе в собі мотиви східної культури. Для визначення стилістичних музично-особливостей сценічних творів використано традиційні музикознавчі методи аналізу: жанрово-стилістичний, інтонаційний, композиційно-драматургічний, порівняльний.

Зазначене вище дозволяє оцінити одержані результати, основні наукові положення та висновки глибоких за змістом досліджень, проведених Лінь Юлін як достовірні.

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна полягає в тому, що у дисертації вперше: простежено та узагальнено процес інтеграції східних культурних і музичних традицій Сходу в європейське

музично-театральне мистецтво, зокрема оперне, протягом XVII – XIX століть; на прикладі оперного жанру розроблено періодизацію процесу формування і розвитку орієнтальних тенденцій в музиці Західної Європи; засоби втілення на оперній сцені східної тематики (драма сценографія, музика) розглянуто як єдину художню систему, що формувалася і розвивалася поетапно; проаналізовано та узагальнено процес формування орієнтальної музичної мови у творчості західноєвропейських композиторів; проаналізовано і введено до наукового обігу низку опер зі східною тематикою західноєвропейських композиторів (серед них є маловідомі).

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень.

Результати дисертаційного дослідження викладено у 3 одноосібних публікаціях, зокрема: 3 статті у фахових виданнях України.

У першому розділі роботи здійснено історичний огляд поступового формування образу Сходу в європейському мистецтві. Розглядається процес інтеграції східних культурних і мистецьких традицій в оперне мистецтво Західної Європи протягом XVII – XX століть. На підставі зібраного музичного матеріалу та його аналізу розроблено періодизацію цього процесу, охарактеризовано кожний з періодів.

У другому розділі дисертації визначено характеристики філософсько-естетичної думки і музичних традицій Китаю, Індії і Арабського Сходу. Відзначено вплив філософсько-релігійних концепцій на музичне мистецтво. В китайській культурній традиції підкреслено особливе значення даоської концепції світобудови, двоєдиної природи Космосу, що відображена у відомій монаді «Інь-Ян». Зазначено важливість символіки, яка поєднує філософію і мистецтво. Визначені основні типові риси китайської музики.

Зазначено, що на індійське музичне мистецтво вплинули ведизм, його продовження індуїзм, а також буддизм. Філософсько-релігійні погляди на Всесвіт, закони буття зафіксовані у священних писаннях та старовинному епосі (Веди, Упанішади, Махабхарата). Остання буде джерелом сюжетів для європейських опер XIX–XX століть.

Музичні традиції мусульманського Сходу протягом тривалого часу знаходилися у процесі взаємодії з іншими культурами. Особливо це сказалося на інструментарії. Багато з цих інструментів перейшло до європейців. Для близькосхідної музики характерні: одноголосся, імпровізаційність, орнаментальність мелодії, складний ритмічний рисунок, мікрохроматика у 1/4 тона, яка, на відміну від індійської, виконує тільки функцію орнаментальної мелізматика. Ладова система, на кшталт індійської, спирається на систему макама.

Своєрідною є мечетна музика – молитовна практика, яка складається з чотирьох умовних частин (заклик до загальної молитви, читання Корану, читання текстів про життєдіяльність пророка, виконання гімнів на честь Аллаха).

Унікальним явищем турецької культури стала яничарська музика і яничарський оркестр. Ця традиція розповсюдилась по всьому континенту.

У *третьому розділі* дисертації проаналізовано комедію-балет «Міщанин-шляхтич» Ж. Б. Люллі і Мольєра. Відзначено, що композитор створив яскраву партитуру в барочному стилі, вдало вписавши в неї турецьких персонажів. Аналіз партитури показав, що музична мова європейських і турецьких персонажів створені майже в одному стилі, з рясним використанням орнаментики. Проте знаменита сцена Турецької церемонії – сцена-фарс – стала прикладом відтворення східної традиції через жанр яничарського маршу і використання в ньому «яничарських» інструментів (тарілки, дзвіночки, малий та великий барабан).

Проаналізовано оперу Г. Перселла «Королева фей», яка започаткувала китайський вектор. Шекспірівський сюжет не має жодного натяку на наявність східного елемента, проте у фінал опери уведено грандіозну сцену у китайському стилі, в якій співають арії і танцюють китаєць і китаянка.

Розглянуто твори другого періоду (XVIII ст.): «Сирой, цар Перський» Г. Ф. Генделя і «Сирой, цар Перський» Й. Хассе, а також «Александр в Індії» Л. Вінчі і «Александр в Індії» Й. Хассе. Порівняльний аналіз опер на однакові

лібрето дає підстави казати про їх єдиний барочний стиль, по-перше, по-друге, відсутність стилістичного розмежування європейських і східних персонажів.

У четвертому розділі сфокусовано увагу на третьому періоду – епосі романтизму. Проаналізовано ряд опер різних композиторів. Аналіз опер К. М. Вебера «Абу Гассан» і «Оберон» показав, що для характеристики східних персонажів композитор застосував хроматику, тембри кларнету і флейти, жанр яничарського маршу, прийоми тембрового, фактурного та ладо-гармонічного варіювання, що є характерним для східної традиційної музики.

Відзначено, що Дж. Россіні в опері «Італійка в Алжирі» використовує в якості музичної характеристики жанр яничарського маршу і «яничарський комплект» музичних інструментів, продовжуючи традицію Моцарта.

Загальний висновок щодо відповідності роботи встановленим вимогам.

Дисертація Лінь Юлін «Східні образи в європейській театральній музиці XVII –XIX століть: історичний і жанрово-стильовий аспекти» є оригінальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що стосується актуальної проблематики і містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних та практичних завдань щодо вивчення означеного феномену.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертації містять елементи наукової новизни, є повністю обґрунтовані і отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача знайшли відображення всі положення дисертаційного дослідження. Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повною мірою, мету дослідження досягнуто. Роботу виконано державною мовою.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Лінь Юлін відповідає спеціальності 025 Музичне мистецтво та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження

ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства,
доктор педагогічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
директор Навчально-наукового інституту
культури і мистецтв Сумського державного
педагогічного університету
імені А. С. Макаренка

Олена УСТИМЕНКО-КОСОРИЧ

